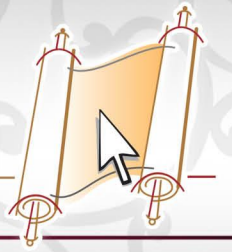

פרשה מבוארת

ע"פ רבנו האברבנאל

לע"נ הרב יעקב יצחק בן ר' אברהם דוד ז"ל ורעייתו מרת ברוריה בריינה בת ר' שלמה הכהן ע"ה

שתי הלכות ביום

גליון 42

פרשת משפטים

"וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׂים לִפְנֵיהֶם, כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָרֵי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבְשִׁבְעַת יָצֵא לְחֶפְשֵׁי חֲנָם" (שמות כא, א-ב)

שאלה: מדוע פתחה התורה את פרשת משפטים דוקא בדינו של עבד עברי.

תשובה: כיון שבמעמד הר סיני נאמרו לבני ישראל עשרת הדברות, ורוב המצוות שנאמרו שם נראות כדבר הפשוט אפילו לגויי הארצות, כמו איסור רציחה, איסור גניבה ודומיהם, לכן פירשה עתה התורה את המצוות הרבות הכלולות בשורשיהן בעשרת הדברות, ופתחה באיסור 'לא תרצח', שהוא הנראה כאיסור הפשוט ביותר, ופירשה אותו כעת גם בדברים שאינם רציחה ממש, והראשון שבהם הוא איסור השתעבדות בעבד עברי לעולם, כי העושה כן הרי הוא כרוצחו בחייו, וכמו שנאמר בנבואת ירמיהו לישראל "לִכְן פֹּה אָמַר ה', אַתֶּם לֹא שְׁמַעְתֶּם אֵלַי לְקֹרֵא דְרוֹר אִישׁ לְאַחֵיו וְאִישׁ לְרֵעֵהוּ, הִנְנִי קֹרֵא לְכֶם דְרוֹר נְאֻם ה' אֵל הַתְּרַב אֵל הַדְּבָר וְאֵל הַרְעָב", והרי כל מידותיו של ה' הם מידה כנגד מידה, הרי שהעונש על החזקת העבדים שלא כדין הוא מיתה, כיון שההחזקה באדם שלא כראוי נחשבת כרציחה.

"וּמִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת, וְגוֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ וְנִמְצָא בִידּוֹ מוֹת יוֹמָת, וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת" (שמות פרק כא, טו-יז)

שאלות: א. מדוע הפסיקה התורה בין 'מכה אביו ואמו' ל'מקלל אביו ואמו' במאמר שאינו שייך אליהם, 'וגונב איש ומכרו'. ב. איך מתפרש הפסוק 'ומכרו ונמצא בידו', והרי אם מכרו כבר אינו נמצא בידו. ג. מדוע המכה את אביו או אמו נידון בחנק, שהיא מיתה קלה, ואילו המקללם נידון בסקילה, שהיא המיתה החמורה ביותר.

תשובה: כפי שכבר התבאר, המצוות שבפרשות אלו הם כעין 'פירוש' לעשרת הדברות, וכאן פירטה התורה בענין זה את שני הדיבורים של 'כבד את אביך ואת אמך' ו'לא תרצח', ופירטה את כל הפשעים שעשוי אדם לעשות כלפי אביו ואמו: א. אם יכה אותם ויוציא מהם דם, שזהו מעין רציחה, ב. אם יגנוב מהם את אחד מילדיהם הקטנים, ג. אם יקללם. ומה שאמרה התורה 'ומכרו ונמצא בידו', אין הוי"ו מתפרשת כחיבור, אלא כאילו נאמר 'או', וכמו ש'מכה אביו ואמו' היינו או אביו או אמו, כך כאן הכוונה או שמכרו או שנמצא עדיין בידו. והחמירה התורה יותר בעונשו של המקלל, כיון שהמכה אביו ואמו יתבייש לעשות מעשה מגונה שכזה בפני אחרים, אלא יעשה כן בסתר, אך המקללם בחמתו יעשה זאת בפני רבים, ולכן עונשו חמור יותר. ועוד, שבקללתו הזכיר את שם ה', וכיון שהזכיר את השם הקדוש לרעה ולבזיון, החמירה התורה בעונשו יותר, ונענש בסקילה.

"הֲנֵה אֲנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ לְשַׁמְרֶךָ בְּהַרְרֶךָ וְלְהַבְיֵאֲךָ אֶל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר הִכְנַתִּי" (שמות פרק כג, כ)

שאלה: מדוע רצה ה' להסיר את השגחתו הפרטית מישראל ולמוסרם ביד מלאך, והרי עתה לא היה שום חטא בידם, ואף משה רבינו ששמע זאת לא התפלל לביטול הגזירה כלל. ואילו לאחר חטא העגל, כשאמר ה' למשה "וְשַׁלַּחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ וְגִרְשִׁיתִי אֶת הַכְּנַעֲנִי הָאֲמָרִי וְהִתַּחֲתִי וְהִפְרִדִּי הַחַי וְהַקָּיּוֹסִי" ראה בכך משה גזירה רעה והתפלל לביטולה.

תשובה: השראת השכינה בשלימותה, והנהגת ישראל על ידי ה' בעצמו ללא אמצעי ומלאך, מתאימה לארץ ישראל בלבד, שהיא הארץ הקדושה שעיני ה' בה תמיד, ולכן לאחר שהתגלה ה' על ישראל בהר סיני ללא אמצעים הודיע למשה שהנהגה זו לא תימשך עתה בהיותם במדבר, שאין זה המקום המתאים לכך, ולכן בינתיים ישלח ה' מלאך להוליכם בדרך ולשמור עליהם במדבר, וכשיגיעו לארץ ישראל תשוב אליהם השראת השכינה וינהיגם ה' לבדו. וכיון שבאותו זמן היה משה רבינו סבור שיכנסו מיד לארץ ישראל ללא התמהמהות כלל, לא ראה בכך גזירה רעה ולא התפלל לביטול הדבר.

אמנם לאחר שעם ישראל התעלו בדרגתם וקיבלו את התורה, ומשה רבינו התעלה באותם ארבעים יום שהיה בהר סיני למעלה שלא הגיע אליה שום אדם בעולם, נטה ה' חסדו על ישראל וציוה עליהם להקים כבר במדבר את המשכן, כדי שישרה שכינתו עליהם אף במקום זה שאינו ראוי לכך מצד עצמו, ולא רק בכניסתם לארץ ישראל. אך לאחר חטא העגל, ביקש ה' לחזור ולסלק את שכינתו מהם ולהנהיגם על ידי מלאך, וכשנאמר למשה הדבר בתור עונש, התפלל משה רבינו לביטול הגזירה.

”וְאֵל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֵל ה' אֲתָה וְאַהֲרֹן נָדָב וְאָבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מִרְחֹק” (שמות פרק כד, א)

שאלות: א. מדוע נאמרה הקריאה אל משה בלשון נסתר 'עלה אל ה'', ולא נאמר לו 'עלה אלי' וכדומה. ב. לאחר שכבר ניתנה כל התורה לישראל ביד משה, מדוע עלו אהרון נדב ואביהוא ושבעים הזקנים אל ההר, והרי לא נאמר להם דיבור מיוחד באותו זמן.

תשובה: לאחר שאמר ה' למשה שיהיה מלאך מיוחד הממונה על הולכתם במדבר, עד שיגיעו לארץ ישראל ויזכו שם להנהגת ה' ללא אמצעי, אמר עתה אותו מלאך למשה רבינו 'עלה אל ה'', ולא נאמר לו ציווי זה מפי ה' בעצמו, ולכן הזכיר המלאך את שם ה' בלשון נסתר. והטעם שעלו אהרון ובניו וזקני ישראל היתה כדי להודות לה' על שהגדיל חסדו על ישראל, וכמו שנאמר "וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מִרְחֹק", דרך הודיה לה'. וטעם נוסף לכך, כיון שנמסרה עתה הנהגתם ליד מלאך, שיש בכך דמיון מסוים להנהגת שאר האומות המונהגות על ידי מלאכים מיוחדים, היה חשש שיטעו בני ישראל להשתחוות ולעבוד את אותו מלאך, כפי שעושים אומות העולם, ולכן ציוה ה' שאהרון נדב ואביהוא והזקנים יעלו את הר סיני, כדי שיזכו להשגת נבואה בדרגה גבוהה, שידעו להבחין בין הנהגת ה' לבין הנהגת המלאך, ולא יבואו לטעות בדבר, וכמו שנאמר "וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וְאָבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת רַגְלָיו קָמַעַשָׂה לְבַנַּת הַסַּפִּיר וּכְעָצָם הַשָּׁמַיִם לְטָהֵר", והיינו שזכו לנבואה בדרגה גבוהה, בה הכירו שה' הוא אלהי האלהים ומושל בכל הכוחות ובכל המלאכים.

והטעם שמשם רבינו עלה עמהם, אף שכבר היה בדרגה גבוהה זו קודם לכן ולא הוצרך להשגה זו עתה, אלא כדרך הנהגת המלכות, כאשר מגיעים אנשים זרים אל המלך מלווה אותם בן ביתו של המלך, כך עלה עמהם משה להכניסם כביכול לפני ה', ולדבר בעדם. ועוד, שלא היו זוכים לשפע הנבואה הראוי, אלא בזמן שהיה עמהם משה רבינו בעצמו, ומשפע נבואתו הושפע גם עליהם שפע של נבואה בדרגה גבוהה יותר ממה שהיו בה.

